

הזרוע והלהיים

מטונך [מנשאך], ממה שאתה מקשה עלי, ממנו ראייה לשיטתי. שכן מה שלענין מנחה דינה של בת כהן כישאל, הרי זה משום ש"אהרן ובניו" כתובין בפרשה של סדר הקרבת מנחת כהנים ("וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח". ויקרא ו, ז) — להורות שהפרשה מדברת דווקא בכהנים ולא בבנות כהנים. ואולם בכל מקום שנאמר בו "כהן" בלבד — אף בת כהן בכלל זה, ולכן אפשר לתת אף לבת כהן מתנות כהונה. ומביאים בענין זה מדברי תנאים כברייתות, דבי [החכם של בית] מדרשו של ר' ישמעאל תנא [שנה]: כל מקום שנאמר בכתוב בענין מתנות כהונה "כהן" — הרי זה דווקא כהן ולא כהנת, וילמוד סתום (הנאמר בסתם, בלא שפורש בו שמדובר בכהן) מן המפורש בכהן האמור במנחה, שנאמר בו "אהרן ובניו" להדגיש שהכוונה דווקא לכהן ולא לכהנת. דבי [החכם של בית] מדרשו של ר' אליעזר בן יעקב תנא [שנה]: אמנם כל מקום שנאמר בו "כהן" — הכוונה היא לכהן ולא לכהנת, ואולם "כהן" האמור במתנות כהונה כונתו: ואפילו כהנת. וטעמו: שכן בתחילת פרשת מתנות זרוע לחיים וקיבה נאמר "וזה יהיה משפט הכהנים" (דברים יח, ג) — להורות שהכוונה (כבשאר מקומות) דווקא לכהן ולא לכהנת. ובהמשך הפסוק נאמר "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" — ואף זה מורה על מיעוט, כהן ולא כהנת. והוי [הריהו] מיעוט אחר מיעוט, וכלל הוא שאין מיעוט אחר מיעוט בא אלא לרבות. ולמדנו מכאן שבדין מתנות כהונה, אף כהנת בכלל. ובקביעת הלכה כהנא שהיה ישראל, ואשתו בת כהן, אבל מתנות כהונה בשביל אשתו. וכן רב פפא אכל בשביל אשתו, וכן רב אידי בר אבין אכל בשביל אשתו. ובקביעת הלכה בסוגיות שנידונו למעלה, אמר רבינא, כך אמר לי מרימר: הלכתא כוותיה [הלכה כשיטתו] של רב שזכות הלויים במתנות כהונה נתונה בספק, ולכן אין מוציאים אותן מידם למוטרי לכהנים. והלכתא כוותיה [והלכה כשיטתו] של רב חסדא מלשלם על כך. והלכתא כוותיה [והלכה כשיטתו] של רב אבהו קרוב גם לבת כהן. ומוסיפים עוד הלכה, בנושא שלא נידון למעלה, ואולם הריהו קרוב לדיני של עולא: הלכתא כוותיה [הלכה כשיטתו] של רב אדא בר אבהו שאמר כי לוויה (בת לוי, אף שהיא נשואה לישראל) שילדה בן כבור — בנה פטור מנתינת חמש סלעים לכהן בפדיונו, שהריהו כבנו של לוי הפטור מנתינה זו.

ועוד בדיני מתנת זרוע לחיים וקיבה, תנו רבנן [שנו חכמים]: הזרוע והלחיים והקבה נוהגים אף בכלאים (בעלי חיים שנוצרו מהכלאת שני מינים) ובבעל החיים הנקרא כוי. ר' אליעזר אומר: כלאים הבא (שנולד) מן העז ומן הרחל — חייב במתנות כהונה (זרוע לחיים וקיבה), ואילו הנוול מן התייש וחמל הצבייה — פטור מן המתנות, שכן במתנות כהונה נאמר "אם שור אם שה", ואין הצביה בכלל "שה". ותוהים: מכדי קיימא לן [הרי מקובל בדינון]. (לעיל פ,א) כי לענין מצוות כסוי השם ונתינת מתנות כהונה לא משכחת ליה [אין אתה מוצא] את מחלוקתם זו של חכמים ור' אליעזר אלא בהעבי הבא על התיישה, ובין לר' אליעזר בין לרבנן [לחכמים] — מספקא להו אי [מסופק להם אם] חוששין (מתייחסים) לזרע האב בקביעת זהות הנוול מהכלאה של חוששין לזרע האב, וקביעת זהותו הינה על פי האם, והריהו איפוא שה. ועוד בשאלה האם האמור ששה חייב במתנות, אינו לזרע הכל, ואפילו במקצת שה קמיפלגי [הם חולקים]. שמר סבר [חכם זה, חכמים, סבור] כי "שה", ואפילו מקצת שה, ולכן כיון שודאי יש בו מקצת שה, מצד אמו הריהו חייב במתנות כהונה. ואילו מר סבר [חכם זה, ר' אליעזר, סבור] כי "שה" ואפילו מקצת שה לא אמרינן [אין אנו אומרים], ולכן הריהו פטור ממתנות כהונה, שיש לחשוש לזרע האב שיש בו. ושואלים: בשלמא [בנינו] לשיטת ר' אליעזר פטור את הכלאיים ממתנות כהונה — שכן קסבר [הוא סבור] ש"שה" ולא מקצת שה. אלא לשיטת רבנן [חכמים], נהי נמי דקסברי [אף שגם כן הם סבורים] כי "שה" ואפילו מקצת שה חייב במתנות כהונה, רק פלגא לשקול [חצי יקח] הכהן במתנותיו, ואילו אידך פלגא [החצי השני], לימא ליה [שיאמר לו] הבעלים לכהן: אייתי [הבא] ראיא שאין חוששין לזרע האב, ושקול [וקח] גם את החצי השני! אמר רב הונא בר חייא בתשובה: מאי [מה] הכוונה בלשון "חייב" נמי דקא אמר [גם כן שאמרו חכמים] —

עיונים

דבי ר' ישמעאל תניא כהן כהן ולא כהנת דנו התוס' בשיטת ר' ישמעאל בדין בת כהן שאינה נשואה. שבתחילה כתבו כי אף לשיטה שאין בת כהן מקבלת מתנות כהונה, ומשום מיעוט הכתוב — אין מיעוט זה אלא בבת כהן שנשאה לישראל, שיצאה בכך מכלל זכאות לקבלת מתנות כהונה, כדרך שיצאה בכך מכלל זכאותה לאכול בתרומה. ואולם בת כהן שלא נישאה ועדיין היא בבית אביה, מאחר הריהי זכאית לאכול בתרומה החמורה, כל שכן שהריהי זכאית לקבל מתנות כהונה. ולבסוף הציעו כי אפשר שאין נותנים לבת כהן מתנות כהונה, אף כשהיא עדיין בבית אביה. ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות . שאף שכל "כהן" האמור בתורה הכונה דווקא לכהן ולא לבת כהן, מתוך שנאמרו בפרשה שני מיעוטים בזה אחר זה, הרי זה בא לרבות במתנות כהונה את בת כהנת (רשי"י). ונמצא כי שיטת עולא שנהג לתת מתנות כהונה לכהנת הריהי כדעת ר' אליעזר בן יעקב. ואולם העירו אחרונים כי בנדלת דעת עולא מדעת ר' אליעזר בן יעקב. שלדעת עולא כל מקום שנאמר בו "כהן" אף בת כהן בכלל זה (מלבד המקום בו נאמר "בני אהרן" כבפרשת המנחות), ואילו שיטת ר' אליעזר בן יעקב היא שכל מקום שנאמר בו "כהן" אין בת כהן בכלל זה (מלבד בדין זה של מתנות כהונה, ומשום שלפנינו מיעוט אחר מיעוט הבא לרבות). (רע"א. וראה חזו"א). אבל בשביל אשתו תהו אחרונים מדוע אין דבר זה משום גול השבט, שהרי מתנות הכהונה ראויות להינתן לשבט הכהנים, ובכלל זה לבנותיהן, ואין יאכלם אדם מישראל שאינו כהן?! (תת"ס). ויש שהשיבו כי בשעה שאדם מישראל מקדש בת כהן, הריהו קונה ממנה בכך כל זכויות שתבואנה לידיה בעתיד, ובכלל זה גם זכות קבלת מתנות כהונה, ולכן אינו נחשב כנוחל את שבט הכהנים (מהר"ם שיק). ויש שהוסיפו כי מאחר וזכאי הישראל במתנות כהונה משקבלת אשתו בת כהן, מעתה הריהו פטור מלתת מתנות כהונה (רשב"א, המאריך בשם האנונים, והובא בשו"ע יו"ד ס"י ס"א, ח). שהרי אם הוא זכאי לקבל מתנות כהונה מאחרים (בזכות אשתו), כל שכן שהריהו פטור מלתת מתנות כהונה לאחרים (רע"א). אכן יש שאמרו שאף שהריהו פטור מלתת מתנות כהונה לאחרים, מכל מקום כדי לקיים מצוות נתינה לכהן, הריהו צריך לזכות לאשתו מתנות אלה בקנין של ממש (יד אפרים). לוויה שילדה בנה פטור מחמש סלעים . ובסוגיה בבכורות (מו"א, בדין דבדרי רב אדא בר אבהו, שאלו ממי התעברה לוויה זו? שאין לומר שהתעברה מכהן או מלוי, שהרי אף ישראלית שהתעברה

מסורת הש"ס

- ↑ ר"ה ד,א. זבחים לב,ב. ילק"ש נידך תתרטו.
- ↑ הוריות ו,ב. זבחים נג,א. ירושלמי שבת פי"ח ה"א. פי"ח ה"א. שם פסחים פי"ו ה"א. שם שקלים פי"ג ה"ב. ילק"ש תורה תקלו. תתקטו.
- ↑ יומא מג,א. מגילה כג,ב. בייק פ"ב. ב"ב יד,א. סנהדרין ט"א, מ"א. פ"א. מכות ט,ב. שבעות ז,ב. מנחות ט,ב. ס"א. ירושלמי פאה פי"ו ה"ז. שם שביעית פי"ח ה"א. שם ר"ה פי"א ה"א. שם יבמות פי"ב ה"א. שם סוטה פי"ט ה"ב. שם הוריות פי"א ה"א. במדב"ר פי"ד,כ. ילק"ש תורה של. תתכנ. תרעו. תשמח. תשפח. תתקטו. תתקל.
- ↑ חולין ק"ב. ק"א,א.
- ↑ בכורות ד,א. מ"א. ילק"ש תורה ר"ז, תרפט.
- ↑ חולין ע"ט,ג. תוספתא חולין פי"ט, א. ילק"ש תורה תתקטו.
- ↑ חולין פ,ב.

גרסות

תנא כהן ולא כהנת כהונה וילמוד יש בכתי"י: לכהן ולא לכהנת ילמוד סתום.

הוי מיעוט יש בכתי"י: מ"ט הוי מיעוט.

רב פפא אכל בשביל אשתו יש כתי"י שחסרות בהם מילים אלה.

אידי בר אבין בכתי"י: אידי.

הלכתא כוותיה דרב והלכתא כוותיה דרב חסדא והלכתא כוותיה דרבי יוסף
הלכתא כוותיה דרב דמספקא ליה אי איקרו עם אי לא איקרו עם והלכתא כוותיה דרב חסדא דאמר המזיק מתנות כהונה פטור מלשלם והלכתא כוותיה דעולא דקא יהיב מתנתא לכהנתא.
אהבה לוויה בכתי"י: אהבה אליבא דמר בריה דרב יוסף דא"ר אדא בר אבהו לוויה.

לדענו כסוי יש בכתי"י: לענין כסוי אי אין חוששין יש בכתי"י: או לא. ובשה ואפילו מקצת שה קמיפלגי מר סבר שה ואפילו מקצת שה ומר סבר שה ואפילו מקצת שה לא אמרו בכתי"י: ובשה ולא מקצת קמיפלגי מ"ס שה ולא מקצת שה ואמ"ס שה ואפי' מקצת שה.

אלא לרבנן... פלגא לשקול ואידך יש בכתי"י: אלא רבנן... בשלמא פלגא יהיב ליה אידך פלגא.

אייתי ראיא יש בכתי"י: זיל אייתי ראיא.

נמי דקא אמר חייב בחצי בכתי"י: דקתני חייב בחצי.

לשון

מטונך משמעה של ארמית זו הוא: ממשאך, ושימשה הנהוג בין תלמידי חכמים הנושאים ונותנים בבית המדרש הוא כזה המשיב על קושיית חבריו והופך אותה קושיה כלפי השואל, וכאומר לו: ממשאך, ממה שבאת להשיבני, אני משיבך תשובה (רשי"י, ראש השנה ד,דא), או באופן דומה: ממשאך, ממה שבאת להכביד עלי, אני ממכדי עלך (רשי"י, זבחים לב,ב). וכאן פירש רשי"י מטונך = הגענו אליך, מלשון מטו, מניע.

העולם

כוי

איל המופלון (איל הבת'!!)

כבר חכמי המשנה נחלקו בדבר מהותו של הכוי, יש מהם סבורים שהוא בן כלאיים של חיה ובהמה — וזל הנוול מן הצבי (או חית בר טהורה דומה) ומן העז. ואילו אחרים מזהים אותו עם איל הבר. יש לשער שאיל הבר הוא איל המופלון (Ovis musimon), אשר לדעת רבים הוא מקורו (או אחד ממקורותיו) של הצאן התרבותית. הוא נבדל מרוב מיני הכבשים בצמרו הקצר מאוד (מלבד קוצות שערות ארוכה על זוה הזכרים), צבעו אפור והוא שוכן בהרים שעליהם הוא מטיב לטפס (בימינו מצוי בעיקר במקומות בודדים באירופה).

כלאים הבא מן העז ומן הרחל, כלאים מן התייש ומן הצביה רב כהנא

ראה בהשלמות.

פרק עשירי

חולין

קלב עי"א

מטונך — הגעמיך. משום הכי אמרינן גבי מנחת כהנת דנאכלת — ד"אהרן וצניו" כמוצין נפרשה: "וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן" וגו'. וכיון דכתיב נהלא "צני אהרן" — למעוטי גנות אהרן. אכל מנמות — לא כתיב זהו אלא "כהן" גרידא, ומשמע: כהן, ואפילו כהנת. סתום מן המפורש — "כהן" סתם דכתיב גבי

מתנות מפורש מ"צני אהרן" דכתיב גבי מנחה. דמה להלן — כהן ולא כהנת, ד"אהרן וצניו" כמוצין, אף הכא — כהן ולא כהנת. דבי רבי אליעזר בן יעקב תנא — נעלמא "כהן" — ולא כהנת. אכל "כהן" דכתיב גבי ממתות — אפילו כהנת נמשמע. מאי טעמא? הוי מיעוט כו'. דגרישיה קרא כתיב "וזה יהיה משפט הכהנים" — דמשמע: כהנים ולא כהנות. וכתיב נסיפיה דקרא "ונתן לכהן הזרוע" וגו' — דמשמע נמי כהן, למעוטי כהנת, ואין מיעוט אחר מיעוט כו'. רב כהנא — ישראל הוה, ואשתו כהנת. אכיל — מתנחא. בשביל אשתו — שהיתה כהנת, דסנידא ליה: "כהן" — ואפילו כהנת. הלכתא כותיה דרב חסדא — דלמר לעיל (ק"ל,ג): המזיק ממתות או שאכלן בר פטור מלשלם. והלכתא כרב אדא בר אהבה — דפטור נמי צנה של לוויה מפדיון הן כצנו של לוי. דמתן: כהנים ולוים — פטורים, בפרק שני דבכורות (ג,ג), ואשמעינן רב אדא ללויה כלוי אליצנא דמר גנייה דרב יוסף, דמוקין לה דלרב אדא צר אהבה בפרק "יש צבור" לנחלה (שם מו,א), אפילו איצנרא מישראל. דב"פטר רחסי" תלא רחמנא, והכי רחסי שיאל ממנו לאו דחוינא הוה. ולאסוקי מדרב פפא, דמוקיס לה דליצענרא מגוי, אכל איצענרא מישראל — נתר אכ זולנין ליה, וחי"ב מן התייש ומן הצביה פטור מן המתנות — ד"שה" כתיב, ולא צני. מכדי קיימא לן — ז"אזות וזת צני" (חולין פ"א) דלענין כסוי הדס וממתות לא משכחת לה פלוגמיייהו דרבי אליעזר ורבנן אלא נצני כו', רבי אליעזר סבר: "שה", ולא מקצת שה. בשלמא רבי אליעזר דפטור — כלאים הגא מן התייש ומן הצביה, סנידא ליה: "שה", ולא מקצת שה. אידך פלגא לימא

ליה — ישראל לכהן: אימי כו'. מאי חייב נמי? דקמחיצי רצנ?

תוספות

דבי רבי ישמעאל תנא כהן ולא כהנת — נראה דלא ממעט אלא בנשאת לזר, אבל לא נשאת — כיון דאכלה בתרומה, דחמירא. כל שכן דיהבי ליה מתנות. ומיהו אפשר דלא יהיבין לה, לרבי ישמעאל.

רב כהנא אכל בשביל אשתו — זהו רב כהנא שגלה מבבל לארץ ישראל, דפרק "היגזול בתרא" (בבא קמא ק"ז,א), שלא היה כהן, כדאמרינן בסוף "אלו עובריין" (פסחים ט"א, א), אמר רב כהנא: אי לאו דנסיבת כהנתא, לא גלאי. ואחר יש, שהיה כהן, בפרק קמא דקדושין (ח,א): רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן [ועיין עוד תוספות קדושין ח,א. דבור המתחיל "ירב כהנא", ותוספות בבא בתרא ק"ג, דבור המתחיל "ולא", ובפסחים מט,ב דבור המתחיל "אמרי"].

חכי גרסינן — מאי נוהגין נמי דקתני בחצי מתנות.

שאין [או] **שאין** (בבא קמא ק"ז,א), שלא היה כהן, כדאמרינן בסוף "אלו עובריין" (פסחים ט"א, א), אמר רב כהנא: אי לאו דנסיבת כהנתא, לא גלאי. ואחר יש, שהיה כהן, בפרק קמא דקדושין (ח,א): רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן [ועיין עוד תוספות קדושין ח,א. דבור המתחיל "ירב כהנא", ותוספות בבא בתרא ק"ג, דבור המתחיל "ולא", ובפסחים מט,ב דבור המתחיל "אמרי"].

מהם בנה פטור מפדיון. ונחלקו חכמים דבר, שלדעת רב פפא אין המדובר שהתעברה מישראלית — שבמקרה זה אין הולכים בקביעת דינו של הוולד אחר האם אלא אחר האב, שכן נאמר "למשפוחתם לבית אבותם" (במדבר א,ב), שיחוס המשפחה בישראל נקבע על פי האב. אלא מדובר בשהתעברה מן הגוי. ודברי רב אדא בר אבהו אמורים לא רק לזרעה הסבורה כי בנשואי בת ישראל לגוי הוולד אינו מיוחס כלל לאביו הגוי [אין מזהמין את הולד"]. אלא אפילו לזרעה הסבורה שמייחסים אותו גם לאב ("מוהמין את הולד"). על כל פנים הולכים גם אחר האם, ולכן הריהו פטור מפדיון הבן.

ואילו לדעת רבא מדובר בוו שהתעברה מישראל, ואף שדברך כלל מייחסים את הבן לאב, לענין פדיון הבן, מאחר שאמרו בו הכתוב "פטר רחם" (שמות יג, ב) — בפטר רחם תלתה התורה מצוה זו, וכיון שיצא מרחמה של בת לוי הריהו פטור מן הפדיון, אף שאביו ישראלי (רשי"י).

אורח ההלכה

רב כהנא אכל בשביל אשתו הבעל אוכל מתנות בגולל אשתו. כמנהג רב כהנא. (רמב"ם ספר זרעים הלכות ביכורים פי"ט ה"כ). והנותנם לבעלה ישראל — קיים מצות נתינה. (שו"ע יו"ד ס"א, ח). לוויה שילדה בנה פטור מחמש סלעים . לוויה הנשואה לישראל — בנה הבכור אינו חייב בפדיון, שאין הדבר תלוי באב אלא באם, שנאמר "פטר רחם בישראל". כרב אדא בר אבהו, שקבע מרימר הלכה כדבריו, לפי דברי רבינא. (רמב"ם שם פי"א ה"י. שו"ע יו"ד שה, יח).

הזרוע והלחיים והקבה נוהגים בכלאים ובכוו מתנות כהונה שבבמה (הזרוע הלחיים והקבה) נהגות אף בכלאים הבא מן עז ורחל, וכן בכוי. כתנא קמא בברייתא. (רמב"ם שם פי"ט ה"ה. שו"ע יו"ד ס"א, יו).

מן התיש ומן הצביה תיש הבא על הצביה — הולד פטור מן המתנות. שספק הוא אם חוששים לזרע האב, ועל הכהן להביא איפוא ראייה שהוא חייב במתנות. (רמב"ם שם. שו"ע שם סוף יח.) **בעצבי הבא על התיישה** צבי הבא על עז, וילדה — הולד חייב בחצי המתנות. שודאי חוששים לזרע האם, ויש כאן איפוא מקצת שה, ודרשו "שה" — אפילו מקצת שה. (רמב"ם שם. שו"ע שם).

שפע
למד את עמי

חלבו אסור כחלב בהמה – דלולין לחומרא נכולה. ואם איתא – נדקאמרא דמחייבי רבנן נחלי מתנות, אמאי קתני הכא "ומייב צורע לחיים וקנה", דמשמע נכולה חייב? ומהדר לאו דוקא קתני חייב בזרוע כו' – אלא אידי דמנא רישא דדמו כולו טעון כסוי וחלבו אסור, דלא מני למיתני חלי וחלי מותר. והכי נמי דחלי דמו טעון כסוי וחלי דמו אינו טעון. ומשום רישא מנא סיפא, ולא משום דוקא, דהוא הדין דלינו חייב אלא נחלי מתנות. שור – הוא מני למימר. לחלק – דאי לא היה כתיב "אס", היה אמירה דלינו חייב צמתנות עד שיחטט ש. קא משמע לן "אס": שאם שחט שור צפני עגמו – חייב יתן מתנות. הזבח – משמע אפילו זבח אחד. הדין עם הטבח – דינו של כהן לצבוע מן הטבח המתנות, ואף על פי שאין הנהמה של טבח אלא משל אחרי. **משנה בכור** – של ישראל שנתערב נמאה צמנות אחרות. בזמן שמאה – בני אדם שחטין את הנהמות – פוטרים את כולן ממתנות כהונה, דכל אחד ואחד יכול לדחות את עגמו ולומר לכהן: בכור שלי הוא, וכן שני וכן שלישי. ואם אחד שחט את כולן – אין פוטרים אותם מלא צמנות מליטתן מתנות לכהן, אלא אחד, הואיל שהוא שחט את כולן. אבל אחד יכול לפטור מן המתנות, שאי אפשר שלא יהא הבכור אחד מהן, ויכול לומר: זה הוא, ומן הבכור אין נותנים – שאין קדושה חלה על קדושה. צריך שירשום – שיעשה זו סימן שיעניו הרואים שאינו כולו של ישראל. אם אמר – כהן לישראל: אני מוכר לך פרה זו, חוץ מן המתנות שנה – פטור ישראל מן המתנות. ואם אמר – ישראל למיניו טבח: מכור לי כו', כדפרישנא לעיל (קלא,ה).

גמרא אמאי – פוטרים את כולן? הא יכול לגא כהן עליו משני דדין. כלומר, נשני כמות, ולימא ליה: אי בכור הוא – כוליה דידי הוא.

תוספות

חלבו אסור כחלב בהמה ודמו טעון כסוי כחיה וחייב במתנות כבהמה – הא דלא קתני חלי תרתי דשוה לבהמה ביחד – משום דניחא ליה למיתני דם וחלב בזה אחר זה, שסמוכין בכל מקום. **ואם** איתא חייב בחצי מתנות מבני ליה – בהחיא דלעיל ניחא ליה טפי דלא תני בה "חייב" אלא "נוהגין". **בזמן** שמאה שוחטים כולן פטורים – על כרחך כשכולן בעלי מומין איירי, דאין שוחטין בכור אלא אם כן נפל בו מום. ומדנתערב ואין מכירין בו, אם כן גם האחרים בעלי מומין הם. **וצריך** לרשום – סימן על הבשר. רגילין היו לרשום בשר שפטור מן המתנות, והיו מכירין רישומיהן. ואם תאמר: כיון דלית ליה לכהן אלא חצי, חצי לפטור וחצי לחייב, מידי דהוי אצבי הבא על התישה דמחייבי רבנן בחצי מתנות! ויש לומר: דהתם כל שיות שבו מחייב, והכא לא מחייב כל שיות שבו, לכך פטרי לגמרי. **אמאי** יבא עליו משני צדדים – בפרק שני דבכורות (יח,ב) איכא פלוגתא גבי שתי רחלות, אחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שני זכרים – אחד לו ואחד לכהן, והשני ירעה עד שיתאב, וחייב במתנות. ורבי יוסי פוטר. והך סתמא כרבי מאיר, דבתוספתא (פרק שני דבכורות) מסיים בה: דברי רבי מאיר, ומפרש בגמרא טעמא דרבי מאיר: משום דבא עליו כהן משני צדדין, ואף על גב שכבר לקח אחד. והשתא לא מבניא לרבי מאיר דפרקי הכא שפיר, אלא אפילו רבי יוסי, דפליג התם. חיינו, משום דלא מצי אמר: אי בכור הוא – כוליה דידי הוא, שכבר לקח אחד. אבל הכא, מודי, משום דמצי אמר: אי בכור הוא – כוליה דידי הוא! ומשני: שמכרו לישראל במומו, ואפילו לרבי מאיר דמחייב התם, משום דממה נפשך אית ליה מתנות גביה. אבל הכא, ספק גמור, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

תוספות

את בני המעיים, שהרי כשקנה ידע שהקיבה בכלל בני המעיים. ואולם אם לקחן (קנה אותן) את בני המעיים, שיהיו מוכרים לו לטבח מן הדמים שקנה בו **ג גמרא** במשנתנו כי אם התערבה בהמת בכור בתוך מאה בהמות של חולין השייכות למאה אנשים שונים, כולן פטורות ממתנות כהונה, מפני הספק. ושואלים: ואמאי [ומדוע] כך הדין, שהרי יכול שיבא עליו הכהן על כל אחד מהשוחטים משני צדדין, ולימא ליה [ויאמר לו]: אי [אם] בכור הוא זה שאתה שוחט – כוליה דידי [כולו שלי] הוא, ואי לאו [ואם לא] בכור הוא אלא בהמת חולין – הב לי את מתנתאי [מתנתני]!

תוספות

עיונים מבני ליה לכדברא דאמר רבא הדין עם הטבח – זהו הסבר לשיטת ר' אליעזר, ואולם לדעת חכמים, דינו של רבא נלמד מן הכתוב "זבחי הזבח", שכן היה די לכתוב "זבח הזבח", ובאה תוספת לשון זו להורות כי דינו של הכהן אינו עם בעלי הזבח, אלא עם זובח הבהמה (הטבח) ונמצא שחכמים למדו מהכתוב "מאת זבחי הזבח" גם שחייבים במתנות אף על זביחה של בהמה אחת, וגם את דינו של רבא. אכן ר' אליעזר לא דרש כן את הכתוב "זבחי הזבח", ולכך נצרך לו "מאת זבחי הזבח" לענין זה (רי"ן). **בכור שנתערב במאה** וכתבו המפרשים שחייבים לומר כי כל הבהמות שהתערבה בהן בהמת הבכור, ובהמת הבכור עצמה, כולן היו בעלי מום. שהרי אין שוחטים את הבכור אלא אם כן נפל בו מום. ואם אין מזהים את הבכור בין הבהמות שהתערב בתוכן, והיא גם שאר הבהמות היו בעלות מום, ולכך אינו ניכר בתוכן (תוס'). והוסיפו אחרונים כי אף שדמין תורה הבכור בטל ברוב (ורק מדברי חכמים אינו בטל), ומותר בגינה ובעבודה, כבהמת חולין לכל דבר – אף על פי כן אין קדושתו פוקעת ממנו, והריהו קדוש בכל מקום שבו הוא נמצא. כי הקדושה היא דבר מציאותי, שאין היא תלויה בדינים המעשיים ובאיסורים הנובעים ממנה. ולכך הבכור המעורב פטור מן המתנות, שהרי הוא קדוש בעצם (שערי יושר, יו"ד).

חלבו אסור כלאיים הבא מבהמה וחיה וכן בריה שהיא ספק בהמה או חיה – לאחר שחיתתם אין לכתות את דמו. ואלם אינו מברך על כיוסי הדם, שכל שהוא ספק אין מברכים עליו (רמב"ם שם הלכות שחיטה פי"ד ה"ד. רמב"ם שם הלכות מאכלות אסורות פי"א ה"ג. שריע יו"ד כח, א). **גידו אסורין כבהמה וחיה** איסור גיד הנשה נהגו בכור. כברייתא. (שריע יו"ד סה, ו). **בכור שנתערב במאה** בכור שניתן לכהן במומו, ומכרו לישראל ותערב בבהמות אחרות, אם רבים שוחטים אותם – כולם פטורים, שכל אחד יאמר: שלי הוא הבכור. ואם אחד שוחט את כולם – אין פוטרים לו אלא אחד מהם. כמשנה, וכסהר רב אושעיא לה (להלן עמוד ב). (רמב"ם ספר זרעים שם פי"ט ה"ד. שריע יו"ד סא, ב). **השוחט לכהן ולגוי** השוחט בהמה לכהן ולגוי – פטור ממתנות כהונה. כמשנה. (רמב"ם שם ה"י שריע שם סוף כה). **המשתתף עמוהן** המשתתף עם הכהן בבהמה – צריך שירשום את חלקו בה, כדי שניח את המתנות בחלק הכהן. שאם לא ציין את חלקו – חייב במתנות, מפני שאין הכל יודעים שהכהן שותף לו. כמשנה. (רמב"ם שם שריע שם). **אמר מכור לי בני מעיה של פרה והיו בהן מתנות...** לקחן הימנו במשקל וכי' אמר לטבח: מכור לי בני מעיה של פרה זו – נותנם לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים. לקחו ממנו במשקל – נותנם לכהן ומנכה לו מן הדמים. כמשנה. (רמב"ם שם ה"י. שריע שם סוף לב).

חייב בחצי מתנות. מתיב [מקשה] על הסבר זה ר' זירא ממה ששנינו כי בעל החיים הנקרא כוי (שהוא ספק חיה ספק בהמה) יש בו (בדינו) דרכים (צדדים) השוין לדינו בהמה, ויש בו דרכים השוין לדינו החיה, ויש בו דרכים השוין לחיה ולבהמה. ומפרטים: כיצד? חלבו אסור – כחלב בהמה, ולא כחלב חיה המותר. ודמו (דם שחיטתו) חייב לכסות בעפר – כדם החיה. ויש בו דרכים שוין לבהמה ולחיה – שדמו וגידו אסורין כבהמה וחיה, וחייב בנתינת הזרוע ולחיים והקבה לכהן. ור' אליעזר פוטר את הכוי ממתנות כהונה אלה. ומעתה יש לשאול: אם איתא [יש, מקבלים] את הסברו של רב הונא בר חייא, "חייב בחצי מתנות" מבני ליה [צריך היה לן] לומר! ומשיבים: אידי דתנא [מתוך ששנה] חלבו ודמו, דלא מתני [שלא יכול לשנות] בהם חצי דמו, חצי חלבו, שאין זה אפשרי שיהיה חצי מאלה מותר וחצי אסור, משום הכי [כך]. גם לא קא תני [לא שנה] "חצי מתנותיו". ונמסר: כי אתא [כאשר בא] רבין מארץ ישראל לבבל, אמר בשמו של ר' יוחנן: כוי לשיטת רבנן [חכמים] חייב בכולהו [בכל] המתנות. דתניא [שכן שנויה ברייתא] על הכתוב במתנות כהונה "אם שור אם שה" (דברים יח, ג): מאחר ודי היה לומר "שור", מה תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "אם שור" – לרבות את הכלאים, שאף הם בכלל חייב נתינה זו. וכן מאחר ודי היה לומר "שה", מה תלמוד לומר "אם שה" – לרבות את הכוי, שאף הוא חייב במתנות. ושואלים: ור' אליעזר, הפוטר את הכלאים ואת הכוי ממתנות כהונה, האי [זה] הכתוב "אם שור אם שה" למה לי? ומשיבים: מיכבי ליה [נצרך לן] כתוב זה לחלק בין שור לבין שה. שאלמלא כתוב זה היה מקום לחשוב שהשוחט בהמותיו חייב במתנות כהונה רק כששוחט גם שור וגם שה. ושואלים לצד האחר: ורבנן [וחכמים] שדרשו מהמלים "אם שור אם שה" לענין אחר, לחלק מנא להו [ומנין להם]? ומשיבים: נפקא להו [יוצא. נלמד להם] דין זה מן הכתוב "מאת זבחי הזבח" – אפילו זבח אחד. וחזורים ושואלים: ור' אליעזר שלמד דין זה מן הכתוב "אם שור אם שה", האי [כתוב זה] "מאת זבחי הזבח" מאי עביד ליה [מה הוא עושה, דורש בו]? ומשיבים: מבני ליה [נצרך לן]

כתוב זה לכדברי רבא, שכן אמר רבא: כשרוצה הכהן לתבוע את מתנותיו בבית דין, הדין עם הטבח (הקצב), שהריהו תובע אותם מהקצב ששחט את הבהמה, אף שהבהמה עצמה של אחרים. **ב משנה בכור** בהמה שהיה בעל מום, ומותר לשוחטו ולאכול, ואין נותנים ממנו מתנת זרוע לחיים וקיבה (כדרך ששנינו לעיל בתחילת הפרק), שנתערב במאה בהמות של חולין, החייבות בנתינת זרוע לחיים וקיבה מהן לכשישחטו. בזמן שמאה אנשים שונים שוחטין את כולן, שכל אחת מהן שייכת לאדם אחר השוחטה – פוטרים את כולן מהמתנות, שכל אחד יכול לומר שהבהמה שאותה הוא שחט היא הבכור, הפטור מן המתנות. ובזמן שאדם אחד הוא הבעלים של כל מאה הבהמות הללו, והוא השוחט את כולן – פוטרים לו רק אחד מהן מתוך מתנות. השוחט את בהמתו של הכהן לכהן וכן השוחט את בהמתו של הגוי לגוי – פטור מן המתנות, שבהמת כהן ובהמת גוי פטורות מן המתנות. וישראל המשתתף (השותף) עמהן, עם הכהן או עם הגוי – צריך שירשום (שיעשה סימן) בבהמה זו שיהא ניכר שיש בה שותפות כהן או גוי, ולכך היא פטורה מן המתנות. ואם מכר כהן את בהמתו לישראל, ואמר לו שהיא מכורה לו, חוץ מן המתנות שבה – פטור הישראל מן המתנות, שהרי אין שול, ואין הוא חייב לתת לכהן את דמיהן. ואם אמר הישראל לטבח: מכור לי בני מעיה של פרה שחטתם, והיו בהן מתנות (הקיבה) – הקונה נותן לכהן, ואינו מנכה לו לטבח מן סכום הדמים שקנה בו את בני המעיים, שיהיו ידע שהקיבה בכלל בני המעיים. ואולם אם לקחן (קנה אותן) את בני המעיים מחיר מסויים – הקונה אמנם נותן את הקיבה לכהן, ואולם הריהו מנכה לו לטבח מן הדמים את משקל הקיבה. שנינו במשנתנו כי אם התערבה בהמת בכור בתוך מאה בהמות של חולין השייכות למאה אנשים שונים, כולן פטורות ממתנות כהונה, מפני הספק. ושואלים: ואמאי [ומדוע] כך הדין, שהרי יכול שיבא עליו הכהן על כל אחד מהשוחטים משני צדדין, ולימא ליה [ויאמר לו]: אי [אם] בכור הוא זה שאתה שוחט – כוליה דידי [כולו שלי] הוא, ואי לאו [ואם לא] בכור הוא אלא בהמת חולין – הב לי את מתנתאי [מתנתני]!

אורח ההלכה

אורח ההלכה חלבו אסור כלאיים הבא מבהמה טהורה עם חיה טהורה, שהוא הנקרא כוי – חלבו אסור, ואולם אם אכלהו – אין לוקים עליו. כברייתא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פי"א ה"א. שריע יו"ד סד, א). **ודמו חייב לכסות** כלאיים הבא מבהמה וחיה וכן בריה שהיא ספק בהמה או חיה – לאחר שחיתתם צריך לכסות את דמו. ואלם אינו מברך על כיוסי הדם, שכל שהוא ספק אין מברכים עליו (רמב"ם שם הלכות שחיטה פי"ד ה"ד. רמב"ם שם הלכות מאכלות אסורות פי"א ה"ג. שריע יו"ד כח, א). **גידו אסורין כבהמה וחיה** איסור גיד הנשה נהגו בכור. כברייתא. (שריע יו"ד סה, ו). **בכור שנתערב במאה** בכור שניתן לכהן במומו, ומכרו לישראל ותערב בבהמות אחרות, אם רבים שוחטים אותם – כולם פטורים, שכל אחד יאמר: שלי הוא הבכור. ואם אחד שוחט את כולם – אין פוטרים לו אלא אחד מהם. כמשנה, וכסהר רב אושעיא לה (להלן עמוד ב). (רמב"ם ספר זרעים שם פי"ט ה"ד. שריע יו"ד סא, ב). **השוחט לכהן ולגוי** השוחט בהמה לכהן ולגוי – פטור ממתנות כהונה. כמשנה. (רמב"ם שם ה"י שריע שם סוף כה). **המשתתף עמוהן** המשתתף עם הכהן בבהמה – צריך שירשום את חלקו בה, כדי שניח את המתנות בחלק הכהן. שאם לא ציין את חלקו – חייב במתנות, מפני שאין הכל יודעים שהכהן שותף לו. כמשנה. (רמב"ם שם שריע שם). **אמר מכור לי בני מעיה של פרה והיו בהן מתנות...** לקחן הימנו במשקל וכי' אמר לטבח: מכור לי בני מעיה של פרה זו – נותנם לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים. לקחו ממנו במשקל – נותנם לכהן ומנכה לו מן הדמים. כמשנה. (רמב"ם שם ה"י. שריע שם סוף לב).

מסורת הש"ס ח. משנה בכורים פי"ב מ"ח. קדושים ג.א. ירושלמי כלאים פי"ח ה"ד. ט. משנה בכורים פי"ב מ"ח. י. מכילתא דרשב"י פכ"א, לו. מדרש תנאים לדברים פי"ח, ג. ספרי דברים פי"ח, ג. ילק"ש תורה תתקטו. יא. חולין קלו,א. יב. חולין קלא,א. יג. ב"ק קטו,א. חולין קלא,א. ירושלמי ב"ב פ"ה ח"ג.

גרסות

שוין לחיה ולבהמה בכתי"מ: שוין לבהמה ולחיה. **חייב לכסות כדם החיה** בכתי"מ: טעון כיוסי כדם חיה. **דרכים שוין לבהמה ולחיה שדמו וגידו אסורין** בכתי"מ: ודמו וגידו אסור. **הקבה בכתי"מ: וקבה.** **חלבו ודמו דלא מתני** בכתי"מ: דמו וחלבו דלא מתני ליה. **האי אם למה לי בכתי"מ: האי אם אם ל"ל.** **האי מאת זבחי הזבח** בכתי"מ סורות מלים אלה. **מבני ליה לכדברא** בכתי"מ: לכדברא. **פוטרים לו אחד בכתי"מ: אין פוטריין לו אלא אחד.** **מעיה של פרה בכתי"מ: מעיה של פרה זו.** **ואמאי יבא בכתי"מ: בכור שנתערב אמאי יבא.**

הזרוע והלהיים

אמר רב אושעיא בתשובה: אכן כרגיל, יכול הכהן לטעון כך, ואולם במשנתנו מדובר באופן שבתחילה **בא** הבכור לידי הכהן כשהוא תמים, ולאחר מכן נפל בו מום קבוע, ומכרו הכהן לישראל במומו, ומעתה שוב אין הכהן יכול לתבוע את כל הבהמה בטענה שאם היא קדושה בקדושת בכור, שיתנו לו הבעלים את כולה, שהרי כבר קיבלה הכהן ככבור.

שנינו במשנתנו כי השוחט לכהן וכן לגוי פטור מן המתנות. ושואלים: וליתני [ושישנה] התנא באופן פשוט: כהן וכן גוי פטורין מן המתנות! אמר רבא בתשובה: זאת אומרת, נוסח זה של המשנה בא להורות לנו כי הדין (ההתדיינות) של הכהן לקבלת מתנות הכהונה, אינה עם בעלי הבהמה הנשחטת, אלא עם הטבח (השוחט) את הבהמה. ואף טבח שהוא עצמו כהן ופטור ממתנות כהונה, כיון ששחט לישראל – הריהו חייב בהן. וכן דרש רבא על האמור בדין מתנות זרוע לחיים וקיבה, "זוה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע ולהחיים והקיבה" (דברים יח, א): "מאת העם" – דווקא מן הישראל ניתנות מתנות הכהונה, ולא מאת הכהנים, ואולם כשהוא הכתוב מוסיף ואומר "מאת זובחי הזבח", שמשמעו שניתנות המתנות מכל שוחט בהמה – הוי אומר מכאן לא אפילו טבח כהן השוחט בהמות לישראל במשמע, שאף הוא חייב במתנות.

שנינו במשנתנו כי ישראל השותף עם כהן בבהמה, פטור ממתנות כהונה. ומסופר בענין זה כי אושפיזיכניה [מארחן] של ר' טבלא כהן הוה [היה]. והוה דחיק ליה מלתא [והיה דחוק לו הדבר, שהיה נצרך מפני עוניו]. אתא לקמיה [בא לפני] ר' טבלא, להיוועץ בו מה יעשה. אמר ליה [לר] ר' טבלא: זיל אישתתף בהדי [ע] השתתף עם] טבחי ישראל בכהמותיהם,

דמגו דמפטרי ממתנתא [שמתוך שבשל שותפתם אתך הם נפטרים מחיוב מתנות כהונה]. יסכימו משתתפי בהך [להשתתף אתך] אף בלא תשלום. הלך אותו כהן ועשה שותפות עם טבח ישראלי, ואולם לאחר שנשחטה הבהמה חייביה [חייבו] רב נחמן לאותו טבח לתת מתנות כהונה, למרות שותפותו עם כהן בבהמה. אמר ליה [לר] אותו אדם לרב נחמן: והא [והרין] ר' טבלא פטרין [פטור אותנו] מלתת מתנות כהונה, שעשיתי כן בעצתו של ר' טבלא! אמר ליה [לר] רב נחמן בתשובה: זיל אפיך [לך הוצא] את מתנות הכהונה שתחת ירך ותן אותם לכהן, ואי [ואם] לא תעשה כן – הריני מפקינא [מוציאני] לך את ר' טבלא מאונך [מאוחזך]! אזל [הלך] ר' טבלא קמיה [לפני] רב נחמן, אמר ליה [לר]: מאי טעמא עביד מר הכי [מה טעם עשה אדוני כך], להורות באופן זה, ושלא דכברי משנתנו? אמר ליה [לר] רב נחמן בתשובה: משום דכי אתא [שכאשר בא] מארץ ישראל לבבל ר' אחא בר חנינא מדרומא, אמר כי ר' יהושע בן לוי וכל זקני דרום אמרו שכהן טבח – שטים ושלש שבתות [שבועות] ראשונים הריהו עדיין פטור מן המתנות, משום שעדיין לא נקבע בכך כטבח, ואין הכל יודעים ומכירים אותו בתורת שכוה. ואולם מכאן ואילך – הריהו חייב במתנות, שכן כבר נקבע כטבח. אמר ליה [לר] ר' טבלא לרב נחמן: ויהיה פטור מנתינת מתנות כהונה במשך שלושה שבועות ראשונים לשותפות! אמר ליה [לר] רב נחמן בתשובה: הני מילי [דברים אלה] של ר' אחא בר חנינא נאמרו רק בזמן שהכהן הטבח לא קבע מסחתא [איטליין]. לכך נדרשים שנים ושלושה שבועות עד שהוא נקבע בתודעת הכל כטבח, אבל הכא [כאן] הא [הרין] מדובר במי שקבע מסחתא [איטליין], ולכך חייב מיד בנתינת מתנות.

ועוד בידינו מתנת כהונה בשחיתתו של כהן, אמר רב חסדא: האי כהנא דלא מפריש מתנתא [כהן זה שאינו מפריש מתנות] לכהן אחר – ליהוי בשמתא [יהא בחרם] של אלהי ישראל. אמר רבה בר רב שילא: הני טבחי [אלה הטבחנים] של העיר הוצל הריהם קיימי בשמתא [ענומידים בחרם] של רב חסדא

עיונים

הדין עם הטבח כתבו המפרשים שאין הטבח יכול לדחות את הכהן התובע ממנו את מתנותיו, ולומר לו אין אתה בעל דברים שלי, וחייב לתת את המתנות לכהן. שאף שיכול לדחות כהן זה ולתת את מתנותיו לכהן אחר, ואולם בית דין כופים אותו להוציא את המתנות שתחת ידו, וליתנם לכהן כלשהו, ויכול הטבח לבחור כהן מסויים כמקבל מתנותיו. אכן לאחר שכבר נתן הטבח את הבהמה הנשחטת לבעלים, או שמכרה לאדם אחר – שוב אין התדיינותו של הכהן עם הטבח אלא עם הבעלים (רשב"א. ואחרונים הסיקו מדבריו כי מאחר ובתחילה הדין עם הטבח, לכך אסור לו לתת את הבהמה השחוטה עם מתנותיה לבעלים כאשר הוא יודע שלא יתנו הבעלים את מתנותיה לכהן, או אף כשהוא מסופק בדבר זה [ויס"ד].

עד כתבו ראשונים שאף שהתדיינותו של הכהן היא עם הטבח, ולא עם הבעלים (כשהבהמה השחוטה עדיין אצלו), מכל מקום טובת ההנאה (הזכות הכרוכה בהחלטה למי יתנתנה מתנות הכהונה) שמורה לבעלים ולא לטבח. שהרי אין הטבח יכול לסחור בדבר שאינו שלו, שכן אמרו חכמים (בי"מ להב, ב) שאין אדם רשאי לעשות סחורה בפרתו של חבירו (ר"ף).

מאת זובחי הזבח אפילו טבח כהן בנושטע יש שאמרו שהכוונה לכהן שנעשה טבח והריהו מוכר לאחרים בהמות הנשחטות על ידו, ולא זה כששוחט לצרכי עצמו (רש"י). אכן תהו אחרונים על שיטה זו, מדוע חייב כהן זה לתת מתנותיו לכהן אחר, ומדוע יהא שונה דין זה מדין תרומת תבואתו, שהכהן מפרישה ומותירה ברשותו. ואף זה יפריש את מתנותיו, ויתירן לעצמו (חת"ס). ואכן יש שכתבו שמן התורה אמנם יכול הטבח הכהן להותירן לעצמו, ואולם זהו דווקא תוך שלושה שבועות מאז נעשה טבח, כמבואר בסוגיינתו, ואולם לאחר מכן הריהו חייב לתת לכהן אחר, ומשום קנס (צ"פ).

יש שכתבו שהכוונה דווקא לכהן השוחט בהמות של ישראל, ולא בהמות שלו. שאף שגם כהן השוחט את בהמותיו שלו ומוכרן לאחרים חייב במתנות כהונה – זהו רק מגזירת חכמים, ואילו מדין תורה פטור הכהן מלתת מתנות כהונה (תוס').

חייביה רב נחמן לא נתפרש את מי חייב רב נחמן. יש שאמרו שחייב את הטבח הישראלי – שאף שהיה חייב לפני כן בנתינת מתנות, סבור היה כי מששתתף עם הכהן הריהו פטור, ורב נחמן חייבו (רש"י, ר"ף). ויש שפירשו שחייב את הכהן שסבור היה כעצת ר' טבלא שתיפטר

הוליו

אמר רב אושעיא – הכא נמאי עסקינן, דקמי מתניין דפוטרין את כולן – צנא אוטו צכור ליד כהן, ונפל צו מוס קצוע. וליתני כהן וגוי כו' – דהא לל איקרו "עס", ומאי איירא דקמי "השומט"? זאת אומרת – מתניין דקמי "השומט" אמא לאשמועינן דצענמא היכא דקשמיט צהמת ישראל – הדין עם הטבח דינו של כהן לתבוע מתגומיו מן הטבח והכא, כיון שהצהמה של כהן וגוי הוא פטור הטבח מן המתנות. והא לא מליגי למילף מכהן וגוי לחו. ולא מאר

הכהנים – קא סלקא דעתך דכהניס לל איקרו "עס". כשהוא אומר מאת זובחי הזבח – כלומר, מי שהוא, ואפילו כהן להציא כהן שנעשה טבח למכור, אנן צהמה שהוא שוחט ללכרו – פטור והוה דחיקא ליה מילתא – דמוז ועני היא. דמגו דפטרת להו ממתנתא – מרוע למיט וקצה, כדאמרינן צמתנימין: המשמתף עמהס פטור מ המתנות. חייביה – להאי ישראל שנשתתף עם אותו כהן. זיל אפיך – הוצא אותם ממסת לין, ומתנס לכהן מפקינא לך כו' – כלומר, כל ראוימי וסייעותיו אמנה לו. מאונך – מאונך שטים ושלוש שבתות פטור מן המתנות – לתסס לכהן אחר, משום דלכתי לא קביע, ואינן יודעין עדיין שהו טבח. אנל מכאן ואילך – מיני, הואי דקביע. לעביד ליה מר הכי כדרבי אחא – ומפטרו משהים ושלש שבתות אמר ליה הני מילי – דקאמר רבי אמל וזקני דרוס דשמיס ושלש שבתות פטור היכא דלא קבע מסחתא – תנות אבל הכא – האי טבח כהן כנר קנע מנותו, וגלי אלעמיה דקביע. דלא מפריע מתנתא – לכהן אחר.

הוספות

אמר רב אושעיא בתשובה: אכן כרגיל, יכול הכהן לטעון כך, ואולם במשנתנו מדובר באופן שבתחילה **בא** הבכור לידי הכהן כשהוא תמים, ולאחר מכן נפל בו מום קבוע, ומכרו הכהן לישראל במומו, ומעתה שוב אין הכהן יכול לתבוע את כל הבהמה בטענה שאם היא קדושה בקדושת בכור, שיתנו לו הבעלים את כולה, שהרי כבר קיבלה הכהן ככבור.

שנינו במשנתנו כי השוחט לכהן וכן לגוי פטור מן המתנות. ושואלים: וליתני [ושישנה] התנא באופן פשוט: כהן וכן גוי פטורין מן המתנות! אמר רבא בתשובה: זאת אומרת, נוסח זה של המשנה בא להורות לנו כי הדין (ההתדיינות) של הכהן לקבלת מתנות הכהונה, אינה עם בעלי הבהמה הנשחטת, אלא עם הטבח (השוחט) את הבהמה. ואף טבח שהוא עצמו כהן ופטור ממתנות כהונה, כיון ששחט לישראל – הריהו חייב בהן. וכן דרש רבא על האמור בדין מתנות זרוע לחיים וקיבה, "זוה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע ולהחיים והקיבה" (דברים יח, א): "מאת העם" – דווקא מן הישראל ניתנות מתנות הכהונה, ולא מאת הכהנים, ואולם כשהוא הכתוב מוסיף ואומר "מאת זובחי הזבח", שמשמעו שניתנות המתנות מכל שוחט בהמה – הוי אומר מכאן לא אפילו טבח כהן השוחט בהמות לישראל במשמע, שאף הוא חייב במתנות.

שנינו במשנתנו כי ישראל השותף עם כהן בבהמה, פטור ממתנות כהונה. ומסופר בענין זה כי אושפיזיכניה [מארחן] של ר' טבלא כהן הוה [היה]. והוה דחיק ליה מלתא [והיה דחוק לו הדבר, שהיה נצרך מפני עוניו]. אתא לקמיה [בא לפני] ר' טבלא, להיוועץ בו מה יעשה. אמר ליה [לר] ר' טבלא: זיל אישתתף בהדי [ע] השתתף עם] טבחי ישראל בכהמותיהם, דמגו דמפטרי ממתנתא [שמתוך שבשל שותפתם אתך הם נפטרים מחיוב מתנות כהונה]. יסכימו משתתפי בהך [להשתתף אתך] אף בלא תשלום. הלך אותו כהן ועשה שותפות עם טבח ישראלי, ואולם לאחר שנשחטה הבהמה חייביה [חייבו] רב נחמן לאותו טבח לתת מתנות כהונה, למרות שותפותו עם כהן בבהמה. אמר ליה [לר] אותו אדם לרב נחמן: והא [והרין] ר' טבלא פטרין [פטור אותנו] מלתת מתנות כהונה, שעשיתי כן בעצתו של ר' טבלא! אמר ליה [לר] רב נחמן בתשובה: זיל אפיך [לך הוצא] את מתנות הכהונה שתחת ירך ותן אותם לכהן, ואי [ואם] לא תעשה כן – הריני מפקינא [מוציאני] לך את ר' טבלא מאונך [מאוחזך]! אזל [הלך] ר' טבלא קמיה [לפני] רב נחמן, אמר ליה [לר]: מאי טעמא עביד מר הכי [מה טעם עשה אדוני כך], להורות באופן זה, ושלא דכברי משנתנו? אמר ליה [לר] רב נחמן בתשובה: משום דכי אתא [שכאשר בא] מארץ ישראל לבבל ר' אחא בר חנינא מדרומא, אמר כי ר' יהושע בן לוי וכל זקני דרום אמרו שכהן טבח – שטים ושלש שבתות [שבועות] ראשונים הריהו עדיין פטור מן המתנות, משום שעדיין לא נקבע בכך כטבח, ואין הכל יודעים ומכירים אותו בתורת שכוה. ואולם מכאן ואילך – הריהו חייב במתנות, שכן כבר נקבע כטבח. אמר ליה [לר] ר' טבלא לרב נחמן: ויהיה פטור מנתינת מתנות כהונה במשך שלושה שבועות ראשונים לשותפות! אמר ליה [לר] רב נחמן בתשובה: הני מילי [דברים אלה] של ר' אחא בר חנינא נאמרו רק בזמן שהכהן הטבח לא קבע מסחתא [איטליין]. לכך נדרשים שנים ושלושה שבועות עד שהוא נקבע בתודעת הכל כטבח, אבל הכא [כאן] הא [הרין] מדובר במי שקבע מסחתא [איטליין], ולכך חייב מיד בנתינת מתנות.

ועוד בידינו מתנת כהונה בשחיתתו של כהן, אמר רב חסדא: האי כהנא דלא מפריש מתנתא [כהן זה שאינו מפריש מתנות] לכהן אחר – ליהוי בשמתא [יהא בחרם] של אלהי ישראל. אמר רבה בר רב שילא: הני טבחי [אלה הטבחנים] של העיר הוצל הריהם קיימי בשמתא [ענומידים בחרם] של רב חסדא

קלב ע"ב

- מסורת הש"ס
- חולין קלב,א. קלו,א.
- יבמות מה,א. זבחים כב,ב.
- כג,א. ירושלמי עירובין פ"ו ה"ד. ילק"ש תורה תתקטו.

גרסות

אושעיא **בבא לירי** בכת"י: **כהנא בבא ליד.**

וליתני כהן וגוי פטורין יש בכת"י: **וליתני נמי פטור וכן יש: וליתני פטורין מן המתנות.**

ולא מאת הכהנים יש בכת"י: **ולא מאת כהנים.**

הוי אומר יש כת"י שחסרות בהם מלים אלה.

אפילו טבח כהן בכת"י: **אפי' כהן טבח.**

דרבי טבלא בכת"י: **דרב טבלא** ויש בכת"י: **שמלאי.**

ישראל דמגו דמפטרי ממתנתא משתתפי בהך בכת"י: **ישראל דמגו דפטרת ליה ממתנתא משתתפי לך** ויש בכת"י: **ישראל אידי דפטרת להו ממתנות משתתפי לך בהדיהו.**

חייביה רב נחמן בכת"י: **אתא לקמיה דרב נחמן חייביה.**

אמר ליה והא רבי טבלא יש בכת"י: **והא ר' טבלא.**

טבלא פטרין בכת"י: **טבלא אמר לי פטירת.**

מפיקנא לך יש בכת"י: **מפיקנא ליה.**

אזל רבי טבלא קמיה בכת"י: **אתא לקמיה** ויש בכת"י: **אתא רב טבלא לגביה ר' נחמן.**

יושע בן לוי זקני דרום אמרו בכת"י: **יהושע וכל זקני דרום אמרו דבר אחד** ויש בכת"י: **ר' אושעיא בן לוי זקני דרום אמרו כהן.**

פטור מן המתנות יש בכת"י: **פטור.**

ליה מן מיתה בכת"י: **מר.**

דלא קבע בכת"י: **היכא דלא קבע.**

האי כהנא בכת"י: **סי' בשמתא לחוד דרעא מטויא מעשר וארבעה הדמי כהנא טבחא** ויש בכת"י: **סי' להוי בשמתא דרועה מטויא מעשרין וארבעה אמר ר' טבחא כהנא טבחא דלא.**

דלהוי ישראל בכת"י: **דה' אלהי ישראל.**

בר רב שילא בכת"י: **בר שילא.**

לשון

אושפיזיכניה
מקורה של המלה הוא בפרסית aspanj משממעה – מלון.
מפיקנא מאוניך
אוניך הוא מן "אונא" שהוא קיצור נופך של "אודנא" = אוזן. אשר למובנו של הביטוי – יש שמפרשו שעינישנו עד שסיסר את דברי ר' יעקב ולא יטה עוד את אוזינו לשמוע לו, ויש שמפרשו – שיגרם לו שישכח את ר' יעקב ולא ישמע עוד את שמו (ערך).

זקני דרום
זהו כינוי שנכתבה בו קבוצת חכמים שישבה בארץ יהודה בעיקר בעיר לוד וסביבותיה בימי האמוראים.
באותם ימים היה רוב הישוב היהודי מצוי בגליל, ואף מרכזי התורה החשובים היו בגליל. אבל למרות חורבן יהודה במלחמות (המלחמה שבסופה חורב הבית, מלחמת בר כוכבא ועוד) נשארו בה עוד חכמים שקיבלו מגדולי הדורות, ומשום מוסרים בר קפרא, ר' יהושע בן לוי.

שמתא
מלה זו היא מלה ארמית (וכיוצא בהגםבערבית) שמשמעה: לחחרים, לנדוד. שימושה הרגיל של המלה הריהו כחרם בכלל, ולסוג (או בעצם, לדרגה מסויימת) של חרם. ובדיוקה יש מי שסבור כי"שמתא" היא שלב ממוצע בין הנידוי ובין החרם הגמור. ועוד יש בה במשמע של קללה וארירה.

העולם

הוצל
ראה בהשלמות לךף קא,ז עמ' 455.

הא עשרין ותרתינין שנין – כלומר, כגזר עשרים ושתיים שנה. למאי הלכתא – קאמר הא עשרין ותרתינין שנין. אילימא – דמאחר שעמדו בשמאל עשרים ושתיים שנה, מו לא משמתינן להו. והתניא במה דברים אמורים – דמו לא משמתינן להו. במצות לא תעשה – דאית ציה מיטה או כרמ, דקס ליה דרצה מנייה. כגון

הא עשרים ותרתינין שנין. למאי הלכתא? אילימא דתו לא משמתינן להו – והא תניא: **במה דברים אמורים במצות לא תעשה, אבל במצות עשה, כגון: אומרים לו "עשה סופה!", ואינו עושה, "לולב!", ואינו עושה, "עשה ציצית!", ואינו עושה – מכין אותו עד שתצא נפשו! אלא, דקנסין להו בלא אתרייתא. פי הא דרבא קניס אטמא, רב נחמן בר יצחק קניס גלימא.**

ד ואמר רב חסדא: זרוע – לאחד, וקפה – לאחד, לחיים – לשניים. – איני, והא פי אתא רב יצחק בר יוסף אמר: **במערבא פלגינן להו גרמא גרמא! – התם בדתורא.**

ה אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: יאסור לאכול מבהמה שלא הורמה מתנותיה. אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: כל האוכל מבהמה שלא הורמה מתנותיה – כאילו אוכל טבלים. ולית הלכתא כוותיה.

ו אמר רב חסדא: מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי, ואין נאכלות אלא בחרדל. מאי טעמא – יאמר קרא "למשחה" – לגדולה, פדרך שהמלכים אוכלים.

ז ואמר רב חסדא: עשרים וארבע מתנות כהונה, כל מהן שאינו פקי בהן – אין נותנין לו מתנה. ולא מילתא היא, דתניא, רבי שמעון אומר: כל מהן שאינו מודה בעבודה – אין לו חלק בכהונה, שנאמר "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה", אין לי אלא זה בלבד, מנין לרבות חמש עשרה עבודות, כגון: היציקות והבלילות והפתיחות והמליחות, תנופות והגשות [והקמיצות], הקטרות [והמציצות] [והמליקות]

ומגיעה לקרן מערבית דרומית, כנגד חודה של קין, כגון (פ"א, ו) וסוטה (י"ד, ג). והמליקות – גרסינן, ולא גרסינן "וההקטרות" – דהא איהו שיעור צרישא, וזהו שפרט זה קרא (ש"ס ז) "המקריב את זבח השלמים", והיא הולכה.

תוספות

אין נאכלין אלא צלי ואלא בחרדל – ואם תאמר: דבפרק "כל התדיר" (זבחים ב, ב) אמרינן: ובכולן רשאין הכהנים לשנות באכילה לאוכלן צלויין שלוקין מבושלין, ואמר בגמרא טעמא: משום דכתיב בהו "למשחה" – פירוש: לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין; ונראה: דודאי כמו שטוב לו ונהנה יותר, מצי אכיל להו. אבל אדם שטוב לו צלי כשלוך ומבושל – יאכל צלי, שהוא דרך גדולה יותר.

ולאו מילתא היא דתניא כו' – הוה מצי למימר: מדאמרינן בריש פירקין "המחזיקין בתורת ה', יש להם מנות" – משמע: מחזיק, אפילו שאין בקי.

הא עשרים ותרתינין שנין [זה עשרים ושתיים שנה]. שכבר עברו עשרים ושתיים שנה מאז הוחרמו על שאין הם מפרשים מתנות כהונה, ועדיין הם בחרים זה. ושואלים: לתו למאי הלכתא [קפה, לאיו הלכה] השמיענו כן רב בר רב חסדא: **אילימא דתו לא משמתינן להו [אם תאמר כדי להשיענו שיותר מכך אין מחזירימין אותם] – והא תניא [והרי שנויה ברייתא] שאמנם אין מחזירימין את עובר העבירה, ואולם במה דברים אמורים – בעובר על מצות לא תעשה, שהרי הוא כבר עומד בעונש חמור ביותר, כמיתה וזכר. אבל בנמנע מלקיים מצות עשה, כגון שאומרים לו בית הדין "עשה סוכה!", והוא אינו עושה כן, או שאומרים לו "טול לולב!", ואינו עושה כן, או שאומרים לו "עשה ציצית לבגדך!", ואינו עושה כן – מכין אותו, עד שתצא נפשו. ואף עם טבחי העיר הוציל יש להחמיר מעבר לעשרים ושתיים השנה שעברו! אלא בא רבה בר רב שילא להשמיענו שמאחר שעמדו הטבחים הללו בעבירתם זמן כה רב, דקנסין להו [שקונסים אנו אותם] אף בלא אתרייתא [התראת]. כי הא [כמו זה] שרבא קניס [היה קונס] את זה שאינו נותן מתנותיו לכהן, בלקיחת כל האטמא [הבהמה, ונתינתה לכהן]. ובדומה לכך רב נחמן בר יצחק קניס [היה קונס] את זה שאינו נותן מתנותיו לכהן בלקיחת גלימא [לבוש עליון] ממנו ונתינתה לכהן.**

ד ועוד אמר רב חסדא בדיני מתנות כהונה: הזרוע ניתנת לכהן אחד, והקפה ניתנת לכהן אחד, ואילו הלחיים ניתנות לשניים כהנים, ותהיה: איני [האומנם] כך היא? והא כי אתא [והרי כאשר בא] רב יצחק בר יוסף מארץ ישראל לבלל אמר שבמערבא פלגינן להו גרמא גרמא [בארץ ישראל מחלקים אנו את מתנות כהונה עצם עצם, שכל עצם שבהן ניתנת לשני כהנים! ומשיבים: התם [שם בארץ ישראל] מדובר במתנות כהונה דתורא [של שור], שהוא בעל חיים גדול, וגם כאשר מחלקים כל אבר לשני כהנים, יש בכל אחד שיעור נתינה של ממש. מה שאין כן בבהמה דקה, שאם חלק את איבריה לשני כהנים – שוב לא יהיה בכל חלק נתינה של ממש, והתורה אמרה "ונתן לכהן" (דברים יח, ג) – שתהא זו נתינה יפה.

ה ועוד בדיני מתנות כהונה, אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן: אסור לאכול מבהמה שנשטטה כל זמן שלא הורמה [הופרשו] מתנותיה. ועוד אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן בענין זה כי כל האוכל מבהמה שלא הורמה מתנותיה – הרי זה כאילו אוכל טבלים [מפירות שנקבעו לתרומות ומעשרות, ולא הופרשו אלה מהם]. ומסכמים: ולית הלכתא כוותיה [ואין הלכה כשיטתו זו של ר' יוחנן].

ו ועוד אמר רב חסדא בדיני מתנות כהונה: מתנות כהונה, אף שהן ניתנות מבהמת חולין, אין הן נאכלות אלא צלי, ואין הן נאכלות אלא בתוספת תבלין החרדל. מאי טעמא [מה טעם] הדבר – שכן אמר קרא [התורה] במתנות הניתנות לכהנים "וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך לחק עולם" (במדבר יח, ח), ומשמע המלה "למשחה" – לגדולה, שאכלו הכהנים את המתנות הניתנות להם כדרך שהמלכים אוכלים, ודרך המלכים לאכול בשר צלי ובחרדל.

ז ועוד אמר רב חסדא בדיני מתנות כהונה: כל מהן שאינו בקי [מתמצא] בהן כיצד יש לנהוג בהן – אין נותנין לו מתנה. ומסכמים: ולאו מילתא [ולא דבר הלכה] היא, דתניא [שכן שנויה ברייתא]: ר' שמעון אומר: כל מהן שאינו מודה [מאמין בלב] בעבודה במקדש בקרבנות שהריהי ציווי מאת ה' שניתן לנו על ידי משה – אין לו חלק בקדשים הניתנים לכהונה, שנאמר "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה" (ויקרא ז, לג) – שרק המאמין בעבודת הולכת הדם ("המקריב את דם השלמים") זכאי במתנות הקרבן ("לו תהיה שוק הימין למנה"). ומוסיפים: אין לי אלא זה (המוליך את הדם) בלבד, שאם אינו מודה בעבודה זו, אין לו חלק במתנות כהונה, ומנין לרבות כן אף בשאר חמש עשרה עבודות, כגון עבודות המנחה: היציקות והבלילות (נתינת השמן במנחה) והפתיחות הנעשות במנחת המחבת והמרחשת ומנחת מאפה תנור, שהיו נקמצות לאחר אפיה ונפתרות לחזרות לסולתן, והמליחות הנעשות במנחה (ככתוב "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח"). ויקרא ב, ג), התנופות (הולכה והבאה של המנחות החייבות בהנפה, שלא כל המנחות חייבות בהן), והגשות של המנחות בעודן בכלי קודש הקמיצה והבאתן לכדי נגיעה בקרן מערבית דרומית של המזבח, [והקמיצות], הקטרות של הקרבנות על המזבח, [והמציצות], מיצוי הדם) [והמליקות הנעשות בקרבן העוף]

שהעבודה אינה חביבה בעיניו (יד דוד).

אורח ההלכה

זרוע לאחד וקפה לאחד לחיים לשניים הרוצה ליתן את המתנת לכהן אחד – נותן, ואם רצה לחלוק אותן – לא יחלקם להרבה כהנים, שצריך לתת לכל אחד דבר חשוב כדי נתינה. אלא נותן זרוע לאחד וקפה לאחד ולחיים לשניים. (רמב"ם שם הי"ז. שריע שם סעיף ט).

גרמא גרמא... בדתורא... היה לו שור גדול ורוצה לחלוק את המתנות בין כמה כהנים – יכול לחלק את הזרוע לשניים, לכל אחד פרק אחד. כרב יצחק בר יוסף וכהסבר הגמרא בדבריו. (רמב"ם שם. שריע שם).

אכילת בהמה שלא הורמו מתנותיה בהמה שלא הורמו מתנותיה – מותר לאכול ממנה, שאינה דומה לטבל שהרי מתנות הכהונה מובדלים משאר הבשר. ואולם את המתנות עצמן אסור לישראל לאכול אלא ברשות כהן. שלא כשיטת ר' יוחנן, וכסיכום הגמרא שאין הלכה כמותן. (רמב"ם שם הי"ד). ואף שיותר לאכול מבשר הבהמה קודם שיפריש המתנות, מצוה להפרישם מיד. (שריע יו"ד שם סעיף ה).

מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל אין הכהנים אוכלים את המתנות אלא צלי בחרדל, שנאמר "למשחה" כדרך שאוכלים המלכים. כרב חסדא. (רמב"ם שם הכ"ב). וכתב הכס"מ (בשם התוספות) שאם ערב להם מבושל יותר מצלי – אין לכפותם לאכול צלי, כי דרך המלכים לאכול מה שערב להם יותר. וכן כתב בשו"ע: הכהן יכול לאכול בכל ענין שערב עליו יותר. ואם כל המטעמים שיום אצל – יאכלם צלי בחרדל. (שריע שם סעיף יב).

- ג. כתובות פ"א.
- ד. מגילה כ"א.
- ה. סוטה ט"א, זבחים כ"א, צ"א.
- ז"א. ירושלמי תרומות פ"ה ח"א. שם בכורים פ"ב ח"א. ילק"ש תורה שפד. תמח. תשנה. תתקטו.
- ו. זבחים י"ב, יח"ב. תוספתא דמאי פ"ב, ו. תוי"כ פ"ז, לג.
- ספרי במדבר פ"ח, כא. ילק"ש תורה תמט. תקטו.
- ז. זבחים שם. תוספתא דמאי פ"ב, ז.

גרסות

אומרים לו עשה בכת"מ: **שומרים לו עשה.**

ואמר רב חסדא זרוע לאחד בכת"מ: **א"ר חסדא מתנות כהונה זרוע לא.**

פלגינן להו גרמא גרמא: מפלגינן להו גרמא.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אסור בכת"מ: **אמר רב חסדא אמר רב"ח א"ר יוחנן אסור.**

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל בכת"מ: **יצחק א"ר יוחנן כל.**

רבי שמעון אומר בכת"מ: **רבי ישמעאל אומר.**

לו תהיה שוק הימין למנה בכת"מ סחורות מלים אלה.

כגון היציקות בכת"מ: **היציקות.**

תנופות והגשות הקטרות והמציצות וקבלות הזאת בכת"מ: **התנופות וההגשות והקטרות והקמיצות והמליקות וההזאות.**

החיים

גלימא

גלימה מתקופת התלמוד

בחרדל

הגרגר הקרוי ענה בן חרדל מצוי Eruca sativa L. הוא עשב חד שנתי בגובה 60–15 ס"מ. העלים נאכלים חיים כסלט. לפרחי הגרגיר צבע צהבהב ובחם עורקים סגולים. בימי הבית השני היו משתמשים בפירות הגרגר כתחליף לפלפל. הצמח גדל בתרבות ובצדי דרכים בכל אזורי הארץ פרט לנגב.